

Zielona inkluzja,
czyli o relacji człowieka z przyrodą,
outdoor education i leśnej bajce

Zosi

Joanna Godawa

Zielona inkluzja,
czyli o relacji człowieka z przyrodą,
outdoor education i leśnej bajce

Recenzent
Ligia Tuszyńska

Patronat medialny

MIESIĘCZNIK
**DZIKIE
ŻYCIE**

MIEJSKA
BIBLIOTEKA
PUBLICZNA
IM. JANA ŚNIEGOŃIA W WIŚLE

Patronat honorowy

FUNDACJA
DRZEWO I JUTRO

Pracownia
Malowany Ptak

Źródła

Wstęp

Było to gdzieś w końcu lipca. W Dolinie Muminków panował ogromny upał. Nawet muchy nie miały sił brzęczeć. Drzewa stały zakurzone i jakby zmęczone, a woda w rzece nie nadawała się już na sok malinowy – płynęła cienką, brązową strugą przez spragnione deszczu łąki¹.

T. Jansson

¹ T. Jansson, *Muminki. Księga pierwsza*, przeł. T. Chłapowska, I. Szuch-Wyszomirska, Wydawnictwo Nasza Księgarnia, Warszawa 2012, s. 221.

Inspiracją do napisania tej książki stała się refleksja nad relacją człowieka XXI wieku z naturą. Relacja ta tworzy wielopłaszczyznowy i istotny temat postrzegany z perspektywy ludzkich związków, zrównoważonego rozwoju oraz zrównoważonej edukacji. Światowy kryzys ekologiczny dotyka każdego z nas, a jego przejawy oddziałują na wiele aspektów życia człowieka i jego więzi z naturą. „Nasz stosunek do Ziemi jest ważną częścią dobra kulturowego, którego nie wolno nam utracić”².

W światowej literaturze przedmiotu wyraźnie sygnalizuje się syndrom deficytu kontaktu z środowiskiem naturalnym, obejmujący wykluczenie i izolację współczesnego człowieka, które dotyczą szczególnie mocno dzieci (w tym również polskie dzieci). Ilość czasu spędzanego przez nie przed ekranami urządzeń technicznych jest nieproporcjonalnie duża w stosunku do czasu spędzanego na zewnątrz, w przestrzeni zielonej (takiej jak park, las czy plac zabaw). Problem ochrony środowiska wynika, zdaniem Rogera Scrutona, z utraty równowagi, do której dochodzi, gdy ludzie przestają pojmować swoje otoczenie jako dom³. Dom, czyli miejsce oswojone, ważne, symbolizujące bezpieczeństwo, schronienie, trwałość, gniazdo rodzinne; miejsce, z którego się wywodzimy i do którego wracamy. Z kolei miejsce jako przestrzeń natury funkcjonuje w nas zarówno w sposób symboliczny, jak i rzeczywisty, namacalny, wywołujący reminiscencje z dzieciństwa, kształtujący narrację autobiograficzną, jaką chcemy i powinniśmy przekazywać kolejnym pokoleniom. Ten międzypokoleniowy dialog może przekształcać się w dbałość o nawiązywanie

² Y. Aierstock, *Poznanwanie środowiska naturalnego: praktyczne wskazówki dotyczące pracy z młodzieżą*, przeł. M. Jałowiec, Wydawnictwo JEDNOŚĆ, Kielce 2003, s. 9.

³ R. Scruton, *Zielona filozofia: jak poważnie myśleć o naszej planecie*, przeł. J. Grzegorzcyk, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2017, s. 9.

i podtrzymywanie naturalnej relacji z przyrodą, która zostaje w nas na zawsze i prowokuje do wyrażania troski o wspólny dom, czyli Ziemię.

Edukacja często bywa oddalona od natury i choć w ostatnim czasie przybywa inicjatyw i ludzi otwartych na uczenie się w terenie/ *outdoor education* (przedszkola leśne, szkoły leśne, szkoły alternatywne), to wciąż większość dzieci wzrasta w modelu tradycyjnym, gdzie przestrzeń szkoły tworzy często jedyne miejsce nauki i zabawy. Jest to tym smutniejsza perspektywa, że klasy I-III, w których nauczyciel ma dużo większe możliwości organizacji procesu kształcenia na zewnątrz, w przestrzeni natury, pozostają często zakładnikami budynku szkolnego, a potrzeba ruchu i eksploracji świata, tak istotna u młodszych dzieci, zostaje zaspokojona w stopniu znikomym. „Izolacja i sterylizacja środowiska edukacyjnego, także poprzez zawężanie go do murów sali lekcyjnej, skazuje cały system edukacji na porażkę”⁴. Choć powszechne jest twierdzenie, że encyklopedyzm nie służy dziecięcej kreatywności, to polisensoryczne doświadczanie świata rzadko bywa obecne w edukacji szkolnej, szczególnie w klasach starszych.

W swojej nowej i potrzebnej pracy *Uwolnić szkołę od systemu klasowo-lekcyjnego* Bogusław Śliwerski i Michał Paluch zauważają, że „szkoła w ponowoczesnym świecie nie musi zniewalać swoim stałym i panoptycznie skonstruowanym miejscem oraz przestrzenią, gdyż powinna sprzyjać reterytorializacji miejsc uczenia się stosownie do zmieniającej się wiedzy psychologicznej o uwarunkowaniach uczenia się dziecka oraz odpowiednio służącego jej konstruktywistycznego paradygmatu kształcenia”⁵. Autorzy

⁴ R. Michalak, T. Parczewska, *(Nie)obecność „outdoor education” w kształceniu szkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019, s. 12.

⁵ B. Śliwerski, M. Paluch, *Uwolnić szkołę od systemu klasowo-lekcyjnego*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2021, s. 30.

wysuwają postulaty, aby „przekształcać zinstytucjonalizowaną przestrzeń publicznej edukacji w zmieniającą swoje miejsca i czas uczenia się przestrzeń częściowo także prywatną, by w zróżnicowanych wymiarach temporalnych, psychospołecznych i terytorialnych można było optymalizować szanse każdego ucznia na sukces odpowiadający jego potencjałowi rozwojowemu, potrzebom i aspiracjom uczenia się i samorozwoju⁶”.

Outdoor education wpisuje się w wyżej sformułowane postulaty, będąc również jednym z czynników wzmacniających wytyczne związane z realizacją zadań dotyczących zrównoważonego rozwoju. To kierunek badań w pedagogice popularny m.in. w Niemczech, Norwegii, Wielkiej Brytanii, USA, zyskujący coraz szersze grono zwolenników również w Polsce⁷. W rodzimej literaturze przedmiotu używane są terminy: *outdoor education*, pedagogika przygody, zajęcia terenowe, zajęcia w plenerze, edukacja poza klasą, edukacja na świeżym powietrzu. „W praktyce, *outdoor education* oznacza zazwyczaj zorganizowany proces uczenia się poprzez samodzielne doświadczenie oraz eksperymentowanie, najczęściej w ramach edukacji nieformalnej⁸. Peter Mitchell *outdoor education* ujmuje jako „planowane, intencjonalne tworzenie warunków do uczenia się uczniów na świeżym powietrzu, które sprzyja odkrywaniu i eksperymentowaniu, zwykle dokonuje się to w bez-

⁶ Ibidem, s. 30.

⁷ M. Jagodzińska, A. Strumińska-Doktór, *Outdoor education wzmocnieniem realizacji zrównoważonego rozwoju*, „Studia Ecologiae et Bioethicae” 2019, nr 7, s. 58, <https://doi.org/10.21697/seb.2019.17.4.06>.

⁸ Ibidem, s. 58.

Wyczerpującą analizę pojęcia „*outdoor education*” przedstawia A. Leśny, *Pedagogika przygody, konteksty teoretyczne*, w: *Przygoda w edukacji i edukacja w przygodzie. „Outdoor” i „Adventure Education” w Polsce*, red. A. Bąk, A. Leśny, E. Palamer-Kabacińska, Fundacja Pracownia Nauki i Przygody, Warszawa 2020, s. 12–49.

pośrednim kontakcie ze światem przyrody. To właśnie przyroda tworzy kontekst sprzyjający angażowaniu się uczniów w złożone interakcje społeczne, ich integracji, dobremu samopoczuciu i rozwojowi, a także uruchamianiu indywidualnych oraz grupowych procesów uczenia się”⁹. W niniejszym opracowaniu używam zamiennie określeń „edukacja w terenie” i „*outdoor education*”, mając na uwadze edukację realizowaną w przestrzeni natury.

Monografia ta jest opracowaniem teoretycznym obejmującym takie obszary jak: zrównoważony rozwój, filozoficzne podstawy bycia w naturze, pedagogika przeżyć, natura rozpatrywana jako przestrzeń i miejsce, *shinrin-yoku*¹⁰, syndrom deficytu kontaktu z naturą oraz relacje i miejsce dziecka w jej przestrzeni. Praca składa się z dwóch, wzajemnie dopełniających się, części poświęconych wspomnianej naturze i bajce.

Zielona inkluzja podejmuje problem konieczności włączenia się człowieka do natury/wyjścia z jej deficytu. Analizowane są w niej pojęcia takie jak: relacja, miejsce, dziecko i rozwój osobisty każdego z nas. Tworzą one opowieść o przygodzie, bajce, zrównoważonym rozwoju i ekologii, w której mamy szansę zobaczyć także siebie.

⁹ Por. P. Mitchell, *What is outdoor education*, w: *Outdoor education from theory to practise*, red. I. Lisin, P. Kida, Foundation Institute of Animation and Social Development, Wrocław 2018, s. 11;

R. Michalak, T. Parczewska, *(Nie)obecność „outdoor education” w kształceniu szkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019, s. 11.

¹⁰ *Shinrin-yoku* – „kąpiele leśne”. Zążywanie kąpeli leśnych polega na zanurzeniu zmysłów w substancji o szczególnych właściwościach – atmosferze obszarów leśnych. Poruszając się w powolnym tempie, człowiek może całkowicie skupić się na odbieraniu niezliczonych bodźców z otoczenia i doświadczać lasu w kontakcie ze światem zewnętrznym i sobą samym. Por. M.A. Clifford, *Kąpiele leśne. Jak czerpać zdrowie z natury*, przeł. K. Bochenek, Wydawnictwo Kobiectwo, Białystok 2018, s. 19–20.

W książce zaproponowałam i przedstawiłam trójfazowy model procesu inkluzji/powrotu człowieka do natury, sporządzony na podstawie antropologicznej koncepcji Arnolda van Gennepa. Za pomocą tego modelu tłumaczę fazy włączania się człowieka do środowiska naturalnego. Jako swoistą pomoc w tym zakresie opracowałam koncepcję leśnej bajki, która jest odpowiedzią na potrzebę zwrócenia większej uwagi na wytwarzanie przez dzieci więzi i bycie w kontakcie oraz przyjaźni z naturą. Wierzę, że jedną z dróg prowadzących do inkluzji człowieka z przyrodą są działania ukierunkowane na pracę i rozwój dzieci w przestrzeni natury oraz ukazanie środowiska naturalnego jako miejsca wspólnego, w którym możemy i powinniśmy podejmować zadania o charakterze badawczym, innowacyjnym i twórczym.

Składałam serdeczne podziękowania wszystkim, którzy przyczynili się do powstania tej książki. Dziękuję mojej rodzinie i przyjaciołom, na których wsparcie i twórcze zaangażowanie zawsze mogłam liczyć. Szczególnie wdzięczna jestem Pani Profesor Ligii Tuszyńskiej za napisanie recenzji wydawniczej, inspirujące spostrzeżenia i budującą wiarę w *Zieloną inkluzję*. Osobne podziękowania składałam Pani Profesor Marcie Tomczok za jej wysiłek oraz nieoceniony wkład w ostateczny kształt książki oraz Panu Doktorowi Przemysławowi Pieniżkowi za okazaną pomoc i działania promocyjne. Pani Kamila Książnik, autorka ilustracji, sprawiła, że monografia zyskała przepiękny, artystyczny wymiar i okładkę, która zgodnie z jej przesłaniem zachęca do wyruszenia w zieloną podróż w przestrzeń natury i napędza nadzieją na zielony świat dla nas wszystkich.

Indeks osobowy

- Abramczuk Katarzyna 55
Aierstock Yvonne 7
Akert Robin M. 23
Albińska Ewa 20
Aronson Elliot 23
Attenborough David 15
Auden Wystan H. 43
- Bautsz-Sontag Anna 86
Bąk Agnieszka 9, 28
Betjeman John 43
Bettelheim Bruno 82, 83, 84, 85
Biały Beata 68
Bielawska-Batorowicz Eleonora
73
Błaszczak Anna 94, 97
Bochenek Karolina 10, 49, 100
Boy-Żeleński Tadeusz 25
Brett Doris 67
Budniak Alina 21, 22, 56
- Chłapowska Teresa 6
Chrost Marzena 34
Chudy Wojciech 33
Cieplińska Halina 26, 46, 110
Cieśla-Szymańska Dominika 15,
45, 100
Clifford Amos 10, 49, 100
Czerniawska Ewa 71
- Czujko-Moszyk Ewelina 33
- Danek Danuta 82, 84, 85
Dąbrowska-Budziło Krystyna 44
Dewey John 7, 33, 34, 35
Doliński Dariusz 90, 92
Dracheim Magdalena 23
Dżurak Ewa 70
- Erickson Milton Hyland 94,
97
- Felber Ulli 49
Fromm Erich 80
Fish Sue 72, 73, 74
- García Héctor 47, 48, 49
Gaszyńska Agnieszka 62, 101
Gennep Arnold van 11, 67, 68,
69, 70
Gersie Alida 71, 72
Głazewski Michał 81, 83
Godawa Joanna 46, 60, 62,
65
Goetel Walery 19
Goleman Daniel 52, 53
Goodall Jane 15, 45, 71, 100
Gruszka-Gosiewska Aleksandra
71

- Grzegorzcyk Justyna 7
Guzowska Małgorzata 71
- Hahn Kurt 28, 29, 30, 31, 34
Hansen M. Margaret 48
Harwas-Napierała Barbara 89, 92
Homańczyk Andrzej 15, 45, 49, 71, 78, 100
Houston Gaie 73
Hudson Gail 15, 45, 71, 100
Hurme Helena 92, 93
- Jagodzińska Małgorzata 9
Jałowiec Magdalena 7
Jankowski Andrzej 52
Jansson Tove 6
Jaronowska Sylwia 25
Johnson Robert 71
Jung Carl Gustaw 81
- Kaczmarska Dagmara 58
Karbowski Marta 101
Karwowska Dorota 71
Kida Paulina 10, 31, 35, 37
Kielar-Turska Maria 89
King Nancy 71, 72
Kłobukowski Michał 14
Kolb David 35, 36, 37
Kopaliński Władysław 71, 79
Kopik Aldona 51
Kozieł Dariusz 25
Kulik Ryszard 54, 62, 67
- Lapworth Phil 72, 73, 74
Lazarus Richard S. 92
Lenartowicz Krzysztof 44
Leśny Agnieszka 9, 28
- Lewin Kurt 35, 37
Lisin Igor 10, 31, 35, 37
Louv Richard 50, 53, 61, 63
- Łuczka-Bakuła Władysława 21
Łukaszewski Wiesław 88, 90
- Marczak Łukasz 15, 16
Maruszewski Tomasz 58
Matczak Piotr 18
Mądrzycki Tadeusz 22
McCann Vivian 71
Melosik Zbyszko 61
Meyer Maria 29, 32
Michalak Renata 8, 10, 66, 100, 102
Michl Werner 25, 27, 28, 30, 37
Miralles Francisc 47, 48, 49
Mitchell Peter 9, 10
Molicka Maria 80, 95, 98, 99
Morawińska Agnieszka 41, 79
- Oehlmann Christel 81, 83
Ogrodnik Bogdan 54, 67
Olson Erica R. Timko 48
- Özkan Umut Birkan 34
- Palamer-Kabacińska Ewa 9, 28
Paluch Michał 8
Parczewska Teresa 8, 10, 66, 100, 102
Paruzel-Czachura Mariola 73, 74, 85
Péju Pierre 79, 80, 81, 82, 85, 86
Perls Fritz 72, 73
Piaget Jean 35
Pluta Magdalena 79, 80, 81, 82, 85

- Połomski Krystian 41
Pomadowska Dorota 45
Powers Richard 14
Pyżalski Jacek 55
- Qing Li 46, 47, 48, 49
- Rawa-Kochanowska Anita 99
Rogozińska Anna 50, 53, 61
Rousseau Jan Jakub 24, 25, 26, 28
Różycka Ewa 18, 23, 25, 29, 33, 80
Ryszka Rafał 26, 29, 31, 32, 35, 37
- Sampson D. Scott 42, 43, 53, 54, 57, 63, 64
Scruton Roger 7
Schön Donald 34
Siara Olga 46
Sills Charlotte 72, 73, 74
Simonienko Katarzyna 47, 48
Skowron Monika 47, 48
Skowrońska Dorota 63
Skubała Piotr 54, 67
Strelau Jan 50, 51, 58, 90
Strumińska-Doktór Anna 9
Stuart-Smith Sue 45
Surniak Paulina 15
Szyborska Wisława 40
- Śliwerski Bogusław 8
Świderek Gosia 101
- Tatarkiewicz Władysław 24
Thoreau Henry David 14, 26, 27, 28, 46, 110
Tokarska-Bakir Joanna 68, 70
Tomaszewski Tadeusz 87
Tomczyk Łukasz 55
Trempała Janusz 89, 92
Turner Victor 69, 70
- Vermeesch Amber 48
- Wais Jadwiga 80, 82
Waśkiewicz Olena 73
Wierchosławski Rafał, Paweł 23
Williams Florence 36, 37, 49, 78
Wilson Timothy D. 23
Witkowska Magdalena 37, 49
Włodarczyk Ewa 23
Wojciechowski Krzysztof 19, 71
Wolański Napoleon 19, 41, 42, 46, 79
- Yi-Fu Tuan 41, 42, 43, 46, 79
- Zamęcka Natalia 58, 99
Zatorska Monika 51, 58
Zawadzka Ewa 99
Zdankiewicz-Ścigała Elżbieta 58
Zdrodowska Aldona 55
Zimbardo Philip G. 71
- Żywina Joanna 42, 43

Spis rysunków i tabel

Rysunek	1. Model uczenia się przez doświadczanie w przestrzeni natury w kontekście przygody – cykl Kolba	36
Rysunek	2. Odsetek nastolatków, bardzo intensywnie, przez prawie cały dzień, korzystających z internetu . . .	55
Rysunek	3. Zabawa w terenie jako swobodna aktywność dziecka.	58
Rysunek	4. Towarzysz natury – charakterystyka	64
Rysunek	5. Towarzysz natury – proces rozwoju	64
Rysunek	6. Fazowość obrzędów przejścia	69
Rysunek	7. Trójfazowy model procesu inkluzji/powrotu do natury	70
Rysunek	8. Wyznaczniki normalności lub trudności w sytuacji	88
Rysunek	9. Proces rozwoju dziecka od przywiązania do separacji	94
Rysunek	10. Części bajki relaksacyjnej z perspektywy bajkowego bohatera	95
Rysunek	11. Trójfazowa budowa bajki leśnej	105
Rysunek	12. <i>Zosia i las</i> . Autor: Kamila Książnik	115
Tabela	1. Wielopłaszczyznowe oddziaływanie lasu	47
Tabela	2. Praktyczne wskazówki do odbywania kąpieli leśnych	49
Tabela	3. Cykl doświadczania	74
Tabela	4. Emocje i ich wiodące tematy dotyczące relacji . . .	91
Tabela	5. Lęki dziecięce	93
Tabela	6. Główne cele leśnej bajki	103
Tabela	7. Bajka leśna – model teoretyczny	106

Joanna Godawa

Green Inclusion, or the Relationship Between Man and Nature,
Outdoor Education and a Forest Fairy Tale

Summary

Green Inclusion, or the Relationship Between Man and Nature, Outdoor Education and a Forest Fairy Tale is a book that emerged as a result of the author's reflections on the relationship between 21st century man and nature. This relationship forms a multi-faceted, broad and important, from the perspective of human relationships, topic of sustainable development and sustainable education. The global environmental crisis affects each of us, and its manifestations affect many aspects of human life and our bond with nature. "Our relationship to the Earth is an important part of a cultural asset that we must not lose".¹

The world literature on the subject clearly indicates a syndrome of a deficit of contact with the natural environment, including exclusion and isolation of modern man, which particularly affects children (including Polish children). The amount of time they spend in front of screens of technical devices is disproportionately high in relation to the time spent outside, in green space (such as a park, forest or playground). According to Roger Scruton, the environmental problem stems from a loss of balance that occurs when people cease to understand their environment as home.² Home means a tame, important place, symbolising security, shelter, permanence, a family

¹ Y. Aierstock, *Poznanwanie środowiska naturalnego: praktyczne wskazówki dotyczące pracy z młodzieżą*, transl. M. Jałowiec, Wydawnictwo JEDNOŚĆ, Kielce 2003, p. 9.

² R. Scruton, *Zielona filozofia: jak poważnie myśleć o naszej planecie*, transl. J. Grzegorzcyk, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2017, p. 9.

nest; a place from which we originate and to which we return. In turn, place as a space of nature functions in us both symbolically and in a real, tangible way, evoking childhood reminiscences, shaping the autobiographical narrative that we want and should pass on to future generations. This intergenerational dialogue can be transformed into care for establishing and maintaining a natural relationship with nature, which stays with us forever and provokes us to express care for our common home, the earth.

Education is often distant from nature, and although recently there have been more and more initiatives and people open to outdoor education (forest kindergartens, forest schools, alternative schools), still most children grow up in the traditional model, where the school space is often the only place for learning and playing. This is an even sadder prospect, as classes I–III, where the teacher has much more opportunities to organise the learning process outdoors, in the space of nature, often remain hostage to the school building, and the natural need for movement and exploration of the world, so important in younger children, is hardly fulfilled. “The isolation and sterilisation of the educational environment, not least by confining it to the walls of the classroom, dooms the whole education system to failure”.³ Although it is a common claim that encyclopaedism does not serve children’s creativity, polysensory experience of the world is rarely present in school education, especially in classrooms. Outdoor education fits in with the postulates formulated above, being also one of the factors strengthening the guidelines related to the implementation of sustainable development tasks. It is a direction of research in pedagogy popular in Germany, Norway, Great Britain, USA, among others, gaining more and more supporters also in Poland.⁴ In domestic literature on the subject, the following terms are used: outdoor education, adventure pedagogy, outdoor activities, outdoor classes, education outside the classroom,

³ R. Michalak, T. Parczewska, *(Nie)obecność „outdoor education” w kształceniu szkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019, p. 12.

⁴ M. Jagodzińska, A. Strumińska-Doktór, *Outdoor education wzmocnieniem realizacji zrównoważonego rozwoju*, „Studia Ecologiae et Bioethicae”, 2019, vol 7, p. 58, <https://doi.org/10.21697/seb.2019.17.4.06>.

outdoor education. "In practice, outdoor education usually refers to a structured process of learning through self-directed experience and experimentation, usually as part of informal education".⁵ Peter Mitchell puts outdoor education as "the planned, intentional creation of an outdoor learning environment for students that fosters discovery and experimentation, usually done in direct contact with the natural world. It is nature that provides the context for pupils to engage in complex social interactions, integrate, feel good and develop, and trigger individual and group learning processes".⁶

The monograph is a theoretical study covering such areas as sustainable development, philosophical foundations of being in nature, pedagogy of experiences, nature considered as a space and place, *shinrin-yoku*,⁷ the syndrome of deficit of contact with nature, and relations and place of a child in its space. The work consists of two complementary parts dedicated to the aforementioned nature and fable.

Green Inclusion addresses the issue of man's need to join nature/get out of its deficit. It analyses concepts such as relation, place,

⁵ Ibidem, p. 58. A comprehensive analysis of the term *outdoor education* has been offered by A. Leśny, *Pedagogika przygody, konteksty teoretyczne*, in: *Przygoda w edukacji i edukacja w przygodzie. „Outdoor” i „Adventure Education” w Polsce*, ed. A. Bąk, A. Leśny, E. Palamer-Kabacińska, Fundacja Pracownia Nauki i Przygody, Warszawa, 2020, pp. 12–49.

⁶ Cf. P. Mitchell, *What is outdoor education*, in: *Outdoor education from theory to practise*, ed. I. Lisin, P. Kida, Foundation Institute of Animation and Social Development, Wrocław 2018, p. 11.

R. Michalak, T. Parczewska, *(Nie)obecność outdoor education w kształceniu szkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019, p. 11.

⁷ *Shinrin yoku* – „forest bathing”. Taking forest baths involves immersing the senses in a substance with special properties – the atmosphere of the forest areas. Moving at a slow pace, one can concentrate completely on perceiving countless stimuli from the environment and experience the forest in contact with the outside world and oneself. Cf. M. A. Clifford, *Your Guide to Forest Bathing: Experience the Healing Power of Nature*, transl. K. Bochenek, Wydawnictwo Kobiece, Białystok 2018, pp. 19–20.

child and personal development of each of us. They create a story of adventure, fairy tale, sustainability and ecology, in which we also have a chance to see ourselves.

In the book the author proposed and presented a three-phase model of the process/inclusion/return of man to nature, drawn up on the basis of Arnold van Gennep's anthropological concept. With the help of this model the phases of man's inclusion into the natural environment were shown. As a specific help in this area, the author's concept of a forest fairy tale is included, which is a response to the need to pay more attention to creating bonds by children and being in contact and friendship with nature.

The author of the monograph invites to undertake activities leading to the inclusion of man with nature through activities aimed at work and development of children in the space of nature and showing the natural environment as a common place, where we can and should undertake tasks of research, innovative and creative character.

Spis treści

Wstęp	5
Rozdział 1. Doświadczanie natury – inspiracje teoretyczne . . .	13
1.1. Ekologiczne podstawy zrównoważonego rozwoju	15
1.2. Filozoficzne podstawy bycia w naturze	23
1.3. Pedagogika przeżyć	27
Rozdział 2. U progu lasu	39
2.1. Natura jako przestrzeń i miejsce	41
2.2. Leśna terapia	45
2.3. Syndrom deficytu natury	50
2.4. Dziecko w świecie natury, czyli o budowaniu relacji . . .	57
2.5. Natura jako przestrzeń inkluzji – progi przejścia oraz cykl doświadczania	66
Rozdział 3. Za górami za lasami – bajkowa droga do inkluzji leśnej	77
3.1. Baśń jako przestrzeń identyfikacji jednostkowych	79
3.2. Krajobrazy bajek terapeutycznych	86
3.3. Leśna bajka/bajka outdoorowa w procesie włączania do natury	100
Zakończenie	109
Literatura	117
Indeks osobowy	125
Spis rysunków i tabel	129
Summary	131

Redaktor
Marta Tomczok

Projekt okładki z wykorzystaniem ilustracji Kamalii Księżnik
Tomasz Tomczuk

Redakcja techniczna
Małgorzata Pleśniar

Korekta
Marzena Marczyk

Łamanie
Marek Zagniński

Redaktor inicjujący
Przemysław Pieniążek

Nota copyrightowa obowiązująca do 30.11.2022
Copyright © 2021 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzymyamy otwartej nauce. Od 1.12.2022 publikacja dostępna na licencji
Creative Commons

Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe
(CC BY-SA 4.0)

Wersja elektroniczna monografii zostanie opublikowana w formule wolnego
dostępu
w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl.

 <https://orcid.org/0000-0003-0585-1704> <https://doi.org/10.31261/PN.4091>
Godawa, Joanna **ISBN 978-83-226-4148-4**
Zielona inkluzja, czyli o relacji człowieka (wersja drukowana)
z przyrodą, *outdoor education* i leśnej bajce / **ISBN 978-83-226-4149-1**
Joanna Godawa. - Katowice : Wydawnictwo (wersja elektroniczna)
Uniwersytetu Śląskiego, 2021

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail:wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa:
Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9
71-063 Szczecin

Wydanie I. Arkuszy drukarskich: 8,5. Arkuszy wydawniczych: 6,0. Publikację wydru-
kowano na papierze offsetowym 90g. PN 4091. Cena 29,90 zł (w tym VAT).